

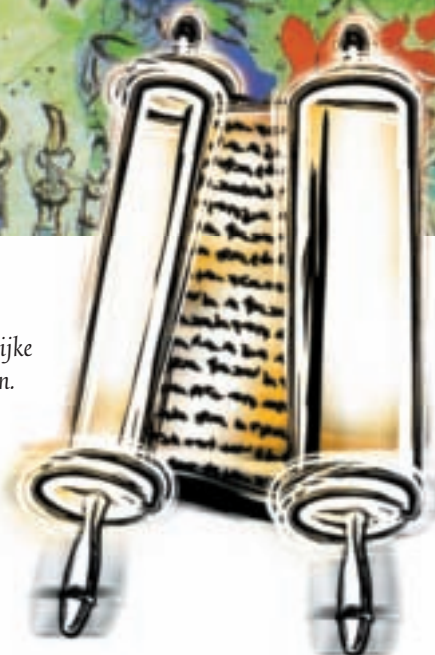
Vrede over Israël

Jaargang 50
Nummer 5
November 2006

Van de redactie	2
De naam Jezus	3
Nieuwe directeur bij Centrum voor Israëlstudies (CIS)	7
Bij het glas-in-loodraam van Marc Chagall	10
Calvijns visie op Israël	13
Van de Penningmeester	20

*Aser, zijn spijze
zal vet zijn,
en hij zal koninklijke
lekkernijen leveren.*

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

Van de redactie

Het laatste nummer van Jaargang 50 ligt voor u. In dit nummer komen we in een artikel nog eens terug op de visie die de Reformator Calvin had op Israël.

De Schriftstudie wordt verzorgd door de voorzitter van deputaten Kerk en Israël, ds. H. Biesma. Hij schets de betekenis van de naam Jezus voor Israël en voor de volken. In een citaat laat hij tevens zien hoe Calvin daarover dacht.

Het Centrum voor Israëlstudies (CIS), het samenwerkingsverband van deputaten Kerk en Israël van onze kerken, de Gereformeerde Zendingsbond en de Christelijke Hogeschool Ede, heeft een nieuwe directeur gekregen: drs. M.C. Mulder. In een interview met hem wordt de betekenis van Israël voor de kerk aan de orde gesteld. Daarnaast wordt de rol die het CIS speelt in de relatie tussen Israël en de kerk geschetst.

Na het interview het tweede artikel over Calvin door ds. C.J. van den Boogert.

Het eerste artikel getiteld 'Calvin als uitlegger van het Oude Testament' verscheen in het meinummer van deze jaargang. Nu gaan we wat dieper in op de theologische totaalvisie van Calvin op Israël. Vandaar de titel 'Calvijn's visie op Israël'.

De penningmeester van deputaten, H.H. van Braak, wijst op een wijziging bij de banken in de verwerking van acceptgiro's.

Tenslotte tref u in dit nummer ook de bespreking van een van de glas-in-lood-ramen over de zonen van Jakob aan. Het zijn scheppingen van de joodse schilder Marc Chagall, te vinden in de synagoge van het Hadassah ziekenhuis te Jeruzalem. Ditmaal Aser, de achtste zoon van Jakob bij Zilpa, de slavin van Lea.

De naam Jezus

H. Biesma

Geworteld in Israël

Echt joods begint Mattheüs zijn evangelie met 'het boek der geboorten' ('geslachtsregister') van Jezus Christus. Zijn 'roots' worden daarmee aangegeven: Hij wortelt in Israël, Hij is ook in de eerste plaats bestemd voor Israël, in Hem vindt Gods geschiedenis met Israël het hoogtepunt en de vervulling. Daarmee wil Mattheüs aantonen dat Jezus de Christus der Schriften is, de beloofde Messias. Hij is het door Wie Gods eigenlijke heilsplan gerealiseerd wordt; in Hem wordt Gods trouw aan de vaderen en aan het verbond zichtbaar; door Hem wordt Gods genadige en machtige verlossing nabij gebracht.

Een alleszeggende naam

Alleszeggend is de Naam. Die is niet door mensen bedacht, maar uitdrukkelijk uit de hemel gegeven, zowel aan Maria (Luk. 1:31) als aan Jozef (Mt. 1:21), twee getuigen, zodat daarmee de waarheid van deze Naam vaststaat. Er mag wat van Hem verwacht worden! In het O.T. hebben namen een

betekenis; ze geven iets weer van het wezen en van de taak van de persoon die die naam draagt: Noach moet 'trooster' zijn, Simson moet de zoon van Gods verlossing doen schijnen, Salomo vorst van de vrede. Kunnen mensen hun naam en de daarmee uitgesproken verwachting wáár maken?

De naam 'Jezus' is vergrieksing van de oudtestamentische naam 'Jozua': de HERE is/geeft heil, redding, ruimte.

Daarbij mag gedacht worden aan de man die Israël weliswaar in het beloofde land bracht, maar die niet bij machte was de definitieve ruimte en rust van de beloofde verlossing te realiseren (Deut. 31:7; Hebr. 4:11). Ook kan daarbij gedacht worden aan de 'onvolmaakte' hogepriester Jozua (Zach. 3:1vv).

Duidelijk is dat in deze hemelse naamgeving méér doorklinkt dan in de hedendaagse vervlakking van de naam tot 'idool', 'leraar', 'beste vriend', e.d.

Het gaat hier om het meest fundamentele: redding van zonden. De naam is realisering van Psalm 130:8. Wat Israël, en ons, ten diepste kwelt en benauwt, ligt niet in bedreigende omstandigheden als oorlogsgevaar, ziekte, dood, e.d., maar zit in het feit dat we 'zondaren' zijn: mensen die het doel gemist hebben en daardoor vervreemd van God zijn en schuldig staan. Daar kom je niet in eigen kracht van af of mee klaar.

Daarom klinkt déze Naam als 'muziek'. Die spelt 'redding uit

Schriftstudie
n.a.v.
Mattheüs 1:21

... Hij is het, die zijn volk zal redden van hun zonden ...

De naam Jezus

Geboortegrot. De plek waar Jezus volgens de traditie geboren zou zijn.

In deze Naam wordt vanuit de hemel gewezen op het kernprobleem van Israël en de hele wereld: de knechting door de zonde

onze verlorenheid in de schuld' (Van Ruler).

Een heilzame verdieping

Opmerkelijk is dat juist de Jood Mattheüs hiermee een correctie en een verdieping aanbrengt in de toen gangbare verwachtingen van bevrijding door de Messias als een nationaal-politieke redding. Joodse teksten zeggen dat de Messias een heerser uit het huis van David zal zijn, een strijder die de vijanden verslaat, de goddelozen oordeelt en wegdoet en de rechtvaardigen naar de vreugde van het paradijs brengt en zo Israël vrij en sterk maakt. Zelfs Zacharias heeft daar in die trant over gezongen (Luk. 1:71), zij het dat ook hij verderop de kern aangaf (Luk. 1:77). En zó'n 'held' wilden de spotters bij het kruis ook nog wel (Matth. 27:39vv).

In deze Naam wordt vanuit de hemel gewezen op het kernprobleem van Israël en de hele wereld: de knechting door de zonde, de vervreemding van God, met alle desastreuze gevolgen daarvan. De hemel zélf zal hiervan redden; daarom is er

hoop: door deze unieke Naam (zie ook Hand. 4:12).

Eerst voor Israël

Voor wie geldt die hoop? Als Mattheüs over 'zijn volk' spreekt, heeft hij ontegenzeggelijk daarmee Israël als volk-van-God op het oog. Het Griekse woord ('laos') is in verreweg de meeste gevallen door de vertalers van de Septuaginta toegepast op Israël. Voor 'heidenvolken' wordt een ander woord gebruikt. En dat 'volk' is niet een bijeenraapsel van losse individuen, maar een gemeenschap, gefundeerd in en bepaald door God die dit volk heeft 'aangenomen' en het verbond met de vaders daarmee bevestigd heeft: eigendomsvolk door goddelijke verkiezing (Ex. 19:4-7; Deut. 4:20; 7:6 en 14:2); een volk dat geroepen is om deze genededaad van God te beantwoorden met een leven in liefdevolle en trouwe gehoorzaamheid aan de geboden en in heiliging. Het heeft daar niet veel van terecht gebracht... De 'thora' ketste af op de weerspanningheid van het menselijke hart.

Wat dan? Laat de HERE zijn volk vallen? Nee! Hij heeft zijn trouw aan Israël nooit gekrenkt, hoe vaak en fel dat volk zich ook van Hem heeft afgekeerd. Hij is blijven denken aan zijn heilig verbond (Luk. 1:71).

En nu geeft Hij, eerst aan Israël, zijn Zoon, de beloofde Messias.

Ook voor de volkeren

Alleen aan Israël?

Al in het O.T. wordt opening

gegeven naar de volkenwereld, zie teksten als Jes. 25:6,7; 42:6; 45:22vv; 49:6; Zef. 3:9 en Zach. 2:10,11; 14:8vv. Verrassend is hoe dit ook door de (joodse!!) apostelen is uitgesproken, Hand. 15:14.

Trouwens, Mattheüs zelf geeft die opening ook al meteen aan het begin van zijn evangelie: niet voor niets zijn vier allochtone vrouwen opgenomen in het 'boek der geboorten' van Jezus Christus; en in hoofdstuk 2 zien we, tot beschaming van en als appèl op Israël, de volken komen, vertegenwoordigd in de 'wijzen'; Jezus Zelf geeft dat perspectief ook in 8:11 en Hij neemt dat wereldwijde uitdrukkelijk op in het zendingsbevel (28:19). Door Hem overstijgt het 'volk' de nationale grenzen. Zou Mattheüs daarom ook met Jezus Christus-als-Zoon-van-Abraham begonnen zijn? Calvijn wees daar al op: 'Onder het volk van Christus verstaat de engel ongetwijfeld de Joden, aan wie Hij tot Hoofd en Vorst gegeven was. Daar echter de Heidenen eerlang in Abrahams geslacht zouden ingelijfd worden, wordt deze belofte des heils uitgestrekt tot allen

die, door het geloof onderling verenigd, gezamenlijk het enig lichaam der Kerk uitmaken'.

Verlossing gebracht

Dat is gerealiseerd door Jezus Christus. In zijn 'tekenen van het Koninkrijk' heeft Hij laten zien hoe de gebroken verhouding met God weer hersteld wordt (zie als duidelijk voorbeeld 9:1-8). En: 'het bloed van zijn verbond' (verwijzing naar Ex.24:8!) heeft méér dan persoonlijke en/of nationale kracht (zie 26:28).

Deze redding heeft ook meer dan alleen 'geestelijke' betekenis. Waar de zonde de oorzaak is van alle ellende, moeten we ook beseffen dat redding daaruit volkomen herstel betekent en vernieuwing, van de schepping, van heel de wereld....

Dienstbaar aan Israël

En wat óns betreft, als mensen uit de volken die 'erbijgekomen' zijn: wat is het een geweldige taak om zó dienstbaar aan Israël te zijn dat het zijn eigen Messias erkent en aanvaardt.

**En nu geeft
Hij, eerst
aan Israël,
zijn Zoon,
de beloofde
Messias**

Het Herodium nabij Bethlehem. De vermoedelijke begraafplaats van koning Herodus die Jezus trachtte te doden.

INTERVIEW

C.J. van den Boogert

Nieuwe directeur bij Centrum

Sinds april van dit jaar is drs. M.C. Mulder werkzaam als directeur van het Centrum voor Israëlstudies (CIS). Hij is de opvolger van dr. M. van Campen.

Daar wij als deputaten Kerk en Israël participeren in het CIS, lijkt het ons goed om hem in zijn functie aan u voor te stellen. Door mij werden hem de volgende vragen gesteld.

Drs. Mulder, sinds april bent u werkzaam als directeur van het Centrum voor Israëlstudies. Kunt u iets vertellen over het CIS en over de inhoud van uw taak daar en over het belang van het dit samenwerkingsverband voor de kerken?

Het Centrum voor Israëlstudies is een uniek samenwerkingsverband tussen drie verschillende partners. Naast deputaten Kerk en Israël van onze kerken participeren daarin de Gereformeerde Zendingbond en de Christelijke Hogeschool te Ede. Zij hebben elkaar gevonden in de gemeenschappelijke doelstelling om de bezinning op de Joods-christelijke ontmoeting te bevorderen en de daadwerkelijke ontmoeting tussen Israël en de kerk te stimuleren. Dat heeft er in geresulteerd dat er gezamenlijk een Israëlconsultant naar Jeruzalem kon worden uitgezonden. Drs. C.J. Rodenburg heeft inmiddels veel contacten en laat regelmatig iets van zich horen, onder meer via Vrede over Israël. Verder zijn er verschillende werkgroepen actief, die zich bezig houden met onderwerpen als: Messiasbelijdende Joden, Vorming en toerusting, Theologische bezinning.

Concrete uitkomsten daarvan zijn te zien in publicaties, studiedagen, handreikingen voor de invulling van een Israëlzondag, studiereizen, enz. Zo is er in oktober jl een studiereis voor studenten geweest en staat er voor april van volgend jaar een studiereis voor predikanten en theologisch geïnteresseerden op het programma.

De drie partners konden het CIS oprichten, omdat zij dezelfde visie op Israël delen. Aan de ene kant is er de afwijzing van de vervangingsleer: de kerk heeft Israël niet vervangen. Aan de andere kant de afwijzing van de zogenaamde twee-wegenleer: Israël gaat niet een andere weg tot het heil dan de kerk. Wij willen denken vanuit de belofte van de God van Israël, die door de Messias Jezus van Nazareth ook tot ons gekomen is. De kerk uit de heidenen is in Israël ingeplant. Dat betekent dat wanneer we ons bezinnen op de relatie met Israël, wij direct nadenken over het wezen van Gods beloften en de manier waarop Hij zijn beloften vervult. Het is mooi dat we juist in die bezinning met elkaar kunnen samenwerken. Het is mijn taak dit samenwerkingsverband te

De drie partners konden het CIS oprichten, omdat zij dezelfde visie op Israël delen

Centrum voor Israëlstudie(CIS)

Drs. M.C. Mulder

stimuleren en te coördineren.

Welke plaats neemt het volk Israël in uw (theologisch) denken in?

Het is voor mij zo belangrijk om op Israël te letten, omdat je daarmee let op de beloften van God. Die zijn ook voor Israël blijvend. Het bestaat niet dat Gods woord zou vervallen, schrijft Paulus in Romeinen 9. Wie over Israël spreekt, spreekt dus over de trouw van God, ook als wij die niet altijd kunnen zien.

Dat is ook voor ons van groot belang. Om niet alleen vanuit ons gevoel over God te spreken, maar in de eerste plaats vanuit wat God zelf gezegd heeft.

En dan is het zo mooi, dat er juist rond Israël ook zoveel tekenen zijn, dat God inderdaad doet wat Hij belooft. Het is en blijft een bijzonder volk, de geschiedenis door. Het feit dat Israël weer in een eigen staat mag wonen is zo'n teken van Gods trouw. Daarmee zijn de handelingen van God in de geschiedenis niet na te rekenen. En het is zeker niet zo dat het allemaal daden van God zijn die in Israël gebeuren. Er gebeurt veel menselijks. Maar het valt niet te ontkennen, dat er juist in de geschiedenis van Israël ook iets oplicht van de concrete vervulling van beloften van God, die niet loslaat wat Hij begon.

Wat ik ook belangrijk vind in de ontmoeting met Israël is te luisteren naar de manier waarop Israël

zelf met Gods Woord leeft. Daarin is een geloofsbeleving die ons soms vreemd aandoet. Men wil tot het uiterste zoeken hoe men in het concrete leven met Gods geboden kan omgaan. Maar ook: hoe men in het gewone leven God kan prijzen voor de dingen van elke dag. Het geloof stempelt zo het alledaagse leven.

Ik heb gemerkt dat daar ook bij ons veel behoefte aan is: om het geloof wat concreter te maken voor de gewone beslissingen en gebeurtenissen van elke dag. Wanneer je ziet hoe het woord van God het dagelijks leven van een gelovige

Het is voor mij zo belangrijk om op Israël te letten, omdat je daarmee let op de beloften van God

Vanouds heeft de aandacht voor Israël een grote plaats in onze kerken

Nieuwe directeur bij Centrum v

Jood stempelt en hoe dat beleefd wordt, kan je daar ook voor eigen geloofsbeleving veel van leren.

Moet Israël ook een plaats hebben in de verkondiging van de kerk, en zo ja, welke?

Israël zal op verschillende manieren een plaats krijgen in de verkondiging. Allereerst zal het besef van de trouw van God aan zijn beloften de verkondiging van Gods woord dragen. Wanneer wij spreken over een woord van God voor Israël zul je blijven beseffen, dat dat een woord is dat nog steeds voor Gods oude verbondsvolk geldt. Dat kan ons behoeden voor een al te vlot vergeestelijken, waarbij de concreetheid van dat woord en van Gods handelen in de geschiedenis verbleekt.

Daarbij komt dat de manier waarop Israël zelf met het Oude Testament leeft ook nog steeds van belang is voor ons. Dit herinnert ons aan het feit dat Gods beloften gericht zijn op een leven met Hem, dat gestalte zal krijgen in een leven op aarde, als zijn schepselen. Onze ogen kunnen opengaan voor eenzijdigheden die in ons eigen geestelijk leven kunnen zijn binnengekomen in de loop van de geschiedenis.

Verder zal naast de verkondiging ook het gebed voor Israël een blijvende plaats moeten hebben in ons leven. Want naast de dingen die wij van Israël kunnen leren als we eerlijk willen luisteren, blijft er de pijn over het feit dat het grootste deel van Israël de Here Jezus niet als Zaligmaker heeft leren kennen. Naast het getuigenis zal daarom ook het gebed een grote plaats in de

betrokkenheid op Israël innemen.

U kent de kerken van binnenuit. Heb u ook een idee welke plaats Israël binnen de kerken inneemt en nog meer toegespitst, welke plaats Israël bij het gewone kerklid inneemt?

Vanouds heeft de aandacht voor Israël een grote plaats in onze kerken. Het viel me onlangs in Israël opnieuw op, met hoeveel waardering nog steeds gesproken wordt over de Israëlwerkers die vanuit onze kerken naar Jeruzalem zijn uitgezonden, met prof. Boertien als pionier. Dat werk is altijd door velen in onze kerken gedragen. Voor menigeen in onze kerken heeft Israël een bijzondere plaats, in het denken, in de verwachting en in de gebeden. Juist daarom kan het verwarrend zijn als Israël in politiek opzicht beslissingen neemt waar je anders over kunt denken, zelfs als je de beslissingen vanuit het oogpunt van verdediging begrijpen kunt. De moeilijkheid is hoe je vanuit het geloof een goede houding tegenover het Israël van vandaag in moet nemen. Vanuit het besef van de trouw van God voor zijn volk en vanuit het besef dat wat mensen doen fout kan zijn, ook in Israël. En dan ook nog eens vanuit het besef dat wij heel bescheiden hebben te zijn, na alles wat door de kerk of in naam van de kerk Israël is aangedaan in de geschiedenis.

In het voorjaar hebben we als Centrum voor Israëlstudies een symposium gepland om over deze vragen na te denken, op 24 maart, met als thema: bidden om vrede voor Jeruzalem, maar hoe? Drs. Rodenburg

n voor Israëlstudies (CIS)

zal in zijn lezingen tijdens zijn werkbezoek in het voorjaar extra aandacht geven aan de situatie van de Palestijnse christenen in Israël.

Wat kan de kerk van Israël leren? Wat ontvangen we van dit volk?

Gods verbond is via Israël tot ons gekomen. Ik heb al gezegd, dat we als kerk veel kunnen leren van de manier waarop Israël met Gods woord leeft. Doordat we daar als kerk kennis van nemen, kunnen we zelf nieuwe aspecten van dat woord van God en het leven in Gods verbond ontdekken. Ik noemde al de concreetheid van Gods beloften, het leven in gehoorzaamheid, de lofprijzing, en in alles telkens weer de trouw van God.

Daarnaast kunnen ook specifieke onderwerpen genoemd worden, centrale thema's die van belang zijn voor de beleving van het geloof. Eén thema hebben we op een studiedag, op 25 september jl ter hand genomen, het thema 'verzoening'.

Drs. Rodenburg uit Jeruzalem en een joods theoloog uit Nederland hebben belicht wat Israël ons daarover te zeggen heeft. Het bleek dat Israël dezelfde kernwoorden kent als wij in het geloof, maar er toch anders mee omgaat. Dat kan de blik van de kerk verbreden en het besef verdiepen van wat God in zijn woord aan ons geschonken heeft. Er zou meer te noemen zijn. Het belangrijkste is dat we volgens Gods eigen woord eenvoudig niet aan Israël voorbij kunnen gaan als kerk. Hunner zijn de beloften, uit hen is de Christus naar het vlees.

Door hen komt de zegen van de God van Israël ook tot ons. Israël is de edele olijfbom, waarin wij als wilde takken geënt zijn. Het is Gods onvoorstelbare genade, dat Hij ondanks alle ontrouw van Israël èn van ons uit de volkeren, toch via Israël zijn belofte waarmaakt heeft en waar zal maken. Wie daarover nadenkt gaat steeds groter denken van Gods genade en van zijn trouw.

Het belangrijkste is dat we volgens Gods eigen woord eenvoudig niet aan Israël voorbij kunnen gaan als kerk

Drs. Mulder, hartelijk gefeliciteerd met uw benoeming bij het CIS en voor de beantwoording van de vragen. We wensen u een zegenrijke werkperiode toe.

Bij het glas-in-loodraam van Marc Chagall

In de synagoge van het Hadassah ziekenhuis in Jeruzalem heeft de joodse schilder Marc Chagall de zegenspreuken van Jakob tot zijn zonen (Gen. 49) in glas-in-loodramen vertolkt.

Aser, is de tweede zoon van Zilpa, de slavin van Lea. Via haar schonk Lea aan Jakob zijn achtste zoon.

Bij de geboorte van dit kind lijkt aan de frustraties van Lea een einde gekomen te zijn. Er komt meer vrede in haar leven, zoals blijkt uit haar reactie:

‘Ik gelukkige! Voorzeker zullen de jonge dochters mij gelukkig prijzen; en zij gaf hem de naam Aser’ (Gen. 30:13).

Aser betekent dus geluk. Dat mag hij brengen. Hij mag vreedzaam zijn.

Hij heeft geen naam gemaakt met het voortbrengen van profeten en richters. Zijn kracht lag dus niet in geweld. Integendeel, de vruchtbaarheid van het land dat hem was toebedeeld en de edelmoedigheid van zijn karakter gaven Aser de ‘macht’ om dienstbaar te zijn. Hij leverde aan zijn broeders olijfolie!

Zo was hij in politiek, cultureel en geestelijk opzicht dienstbaar aan Israël door de levering van zalf en wijdingsolie voor de tempel.

Jakob zegt hem met de woorden:

‘Aser, zijn spijs zal vet zijn, en hij zal koninklijke lekkernijen leveren’ (Gen. 49:20).

Woorden die later door Mozes worden onderstreept:

‘Gezegend zij Aser onder de zonen, hij zij bemind door zijn broeders, en hij dope zijn voet in olie’ (Deut. 33:24).

In het raam van Chagall over Aser staan de thema’s die verband houden met de olijfboom, zijn vrucht en olie op de voorgrond.

De overheersende kleur van het raam wordt gedicteerd door de tweeledige kleur van de bladeren van de olijfboom, groen en

zilverachtig lichtgrijs én door de warme kleur van de olijf.

Het raam toont:

- Het symbool van de stam Aser, de olijfboom; beslaat de rechterzijde van het raam.
- Een duif met een vredestakje in de snavel bovenaan, typeert het karakter van Aser.
- De voedende olie is onderaan overvloedig aanwezig in een aantal voorwerpen.
  - a. de eettafel, na de verwoesting van de tempel de plaats van de huiselijke eredienst. Daarop een kom voor voedsel die met olie genuttigd wordt.
  - b. de zevenarmige kandelaar van de tempel, symbool van geestelijk licht, die gevoed werd met zuivere olie.
- Een oliekan linksonder.
- Een kalfje op de rug bij de tafel dat verwijst naar het door olie gewijde brandofferaltaar.
- Een koninklijk bord, boven de oliekan, met de woorden *maadanei melek* (koninklijke lekkernijen).
- Een vogel met uitgeslagen vleugels met koninklijke kroon; verwijst naar olie om koningen en de Messias mee te zalven.

Chagall lijkt een soort ladder van waarden te willen vormen:

Onderaan, rituele voorwerpen.

Daarboven, koninklijke en Messiaanse soevereiniteit.

Bovenaan de duif van universele vrede die alles overziet.

Deze duif belichaamt de hoogste morele en geestelijke aspiraties van Israël.

Calvijns visie op Israël¹

C.J. van den Boogert

Inleiding

In Vrede over Israël, jrg. 50, nr 3, mei 2006, werd door mij een artikel geschreven over 'Calvijn als uitlegger van het Oude Testament'. Aan het slot van het artikel kwamen we tot de conclusie 'dat Calvijn bij zijn uitleg van het Oude Testament aan Israël een positieve plaats toekent'. We sloten af met de zin: 'Of dat zo blijft als we het geheel van zijn theologisch denken onder de loep nemen zullen we in een volgend artikel bezien'. Welnu, het artikel over die vraag ligt nu voor u.

Israël en de kerk

Hoe kijkt Calvijn tegen Israël aan vanuit zijn nadenken over de kerk? Heel wisselend, meent dr. C. Graafland².

Het hangt er van af of Calvijn bij zijn uitleg van een bijbeltekst de nadruk legt op:

- Gods verbondstrouw; dan krijgt Israël een blijvende plaats;
- het geloof van Israël; dan heeft God met Israël afgerekend en gaat Hij alleen voort met de christelijke kerk.

De Duitse theoloog H.J. Kraus³ bespreekt Calvijns visie vooral vanuit de nadruk die hij legt op Gods verbondstrouw.

Hij stelt aan Calvijn eerst de vraag: Wat verbindt de kerk met Israël?

Het antwoord dat hij krijgt is: Jezus als de Christus verbindt de kerk met Israël.

Calvijn
getekend door
een student

Calvijn stelt dus Christus centraal, maar hij verwoordt dit op een voor zijn tijd in christelijke kring unieke wijze. Hij zegt het aldus: 'de Jood Jezus van Nazareth als de Messias van Israël en de Heer van de kerk fundeert de gemeenschap van de kerk met Israël, het volk van God van het Oude Testament'.

Calvijn tekent Jezus hier, en dat is voor zijn tijd heel bijzonder, als:

- de ware Jood
- de Messias van Israël.

Vervolgens vraagt Kraus aan Calvijn. Wat betekent dit nu voor de kerk in relatie tot Israël? Het

**Jezus als
de Christus
verbindt de
kerk met
Israël**

¹ In dit artikel ontleen ik mijn gegevens in hoofdzaak aan:

H.J. Kraus, het artikel 'Israel in der theologie Calvins', 1988.

C. Graafland, Het vaste verbond, 1978.

W. de Greef, Calvijn en het Oude Testament, 1984.

R. Bos, Wij hebben gehoord dat God met u is, 2004.

² A.w., het hoofdstuk: Calvijns visie op Israël.

³ A.w., hoofdstuk 2: Kirche und Israel.

Calvijns visie op Israël

antwoord dat hij dan krijgt is: De kerk is niet in de plaats van Israël gekomen!

Kraus gaat daarbij uit van wat Calvijn zegt over teksten in het Nieuwe Testament die verwijzen naar Jer. 31: 31-34, het nieuwe verbond, en van zijn verklaring van Romeinen 9-11 waar Paulus de plaats van Israël ter sprake brengt. Als Jeremia 31 in het N.T. geciteerd wordt, betekent dit niet de verbreking van het verbond met Israël door God. Integendeel, het 'nieuwe verbond' is een verbond dat volgens Jeremia met het 'huis van Israël' en met het 'huis van Juda' gesloten zou worden en ook daadwerkelijk gesloten is.

Het verbond van God met Israël kan getypeerd worden als een eeuwig verbond.

Heel sterk zegt Calvijn dit ook in zijn verklaring van Romeinen 9-11. Hij zegt: 'De vraag doet zich voor, of het verbond, dat God eenmaal met de Aartsvaders gesloten heeft, werkelijk afgeschaft zou kunnen worden. Hoewel de straf van het volk welverdiend was, zou het toch ongerijmd zijn, als de ontrouw van mensen het verbond aan het wankelen zou kunnen brengen. Want dit grondbeginsel staat onwankelbaar vast, dat de aanname tot kinderen een werk van vrije genade is, ...alsof Gods waarheid en uitverkiezing van de waardigheid van mensen afhankelijk zou zijn'. Twee dingen springen hier in het oog.

- De verbondstrouw van God heeft geen einde. Israël is en blijft Gods uitverkoren volk.
- Het reformatorische 'alleen

genade' is in Israël geworteld en gewaarborgd.

Zou God van zijn kant, vanwege de ongehoorzaamheid van de mens, het verbond verbreken, dan zou het heil niet alleen voor Israël, maar ook voor ons, op losse schroeven komen te staan.

Interieur van St. Pierre, de kathedraal waarin Calvijn voorging

Israël en de Joden

Kraus laat nog op een andere manier zien dat Calvijn het verbond van God met Israël als nog van kracht zijnde beschouwt⁴. Dat doet hij door te laten zien hoe Calvijn het begrip 'Joden' gebruikt. Calvijn maakt onderscheid tussen een bijbels en een nabijbels begrip 'Joden'. Dat onderscheid heeft historische wortels. Als na de ver-

⁴A.w., hoofdstuk 3, Israel und die Juden.

Het verbond van God met Israël kan getypeerd worden als een eeuwig verbond

woesting van het Noodrijk Israël in 722 v. Chr. alleen nog het Zuidrijk Judea bestaat, ligt het voor de hand de inwoners van het Zuidrijk Judea 'Joden' te noemen. Dat doet Calvijn ook. Toch blijft hij de 'Joden' uit de bijbelse tijd als 'Israël' zien. Daarnaast noemt Calvijn ook zijn vroegmiddeleeuwse leraren en zegslieden van Rasji tot Ibn Esra 'Judeeërs' of 'Joden', zonder een onderscheidende verklaring toe te voegen. Zowel de bijbelse als de nabijbelse aanduiding staan zonder onderscheid naast elkaar. De reden daarvoor is, dat voor Calvijn het verbond met Israël ook in de nabijbelse tijd door God niet is opgezegd. Het is zowel van kracht voor het oudtestamentische Israël als voor de Joden die in de nabijbelse tijd leven. Ze horen bijeen, ze vormen een eenheid: Israël en de Joden. Kraus noemt dit een novum in de kerkgeschiedenis.

Een andere Calvijn?

Toch komen we bij Calvijn ook veel uitspraken tegen, die ons doen denken in de richting van een definitieve verwerping van Israël⁵. Om er enkele te noemen:

'Door zijn ongeloof heeft Israël zich de bijzondere zegen van God onwaardig gemaakt' (Inst. IV, XVI, 13 en 14).

'Niet gelovende Joden worden door God niet meer tot kinderen van Abraham gerekend', n.a.v. Joh. 8:39. 'Israël is onterfd van de belofte', n.a.v. Lukas 1:69, en 'de Joden zijn verworpen', n.a.v. Galaten 4:23.

Soms wordt Calvijn (wat in zijn tijd niet ongewoon was) daarbij grof in de mond met uitdrukkingen als:

Israël is 'een vervloekt geslacht', het zijn 'gemene honden'.

Tevens komen we uitspraken tegen die op vervanging duiden: 'de volken nemen de plaats van Israël in' en 'Israël is uit het verbond gevallen, de heidenen komen als het ware op de open plaats' en ook 'de Joden zijn vanwege hun ongeloof uitgesloten, wij nemen hun plaats in'.

De vraag komt op: hoe kan Calvijn tot zulke elkaar tegensprekende uitspraken komen?

Heel de Schrift

Een van de dingen die bij Calvijn opvallen is, dat hij naar heel de Schrift wil luisteren en tevens aan het geheel van de Schrift recht wil doen. Daarom spelen centrale bijbelse begrippen als verkiezing, verbond, persoonlijk geloof, de gemeenschap van het volk van God en de eenheid van Gods heil en van de Schrift een belangrijke rol.

Aan 'geloof' kent Calvijn een beslissende rol toe. Zoals de volkeren door het geloof worden opgenomen in het geslacht van Abraham, zó plaatst Israël zich door ongeloof buiten het verbond. Het gaat daarbij naar zijn mening om het geloof in Jezus Christus, de Messias van Israël en de Heiland der wereld. Als Joden Jezus dus als hun Messias verwerpen, snijden zich af van het geslacht van Abraham. Betrekken we dat op de gemeenschap van het volk van God, de kerk, die volgens Calvijn uit gelovige Joden en gelo-

⁵ Zowel Graafland en De Graaf geven daarvan een overzicht.

Toch komen we bij Calvijn ook veel uitspraken tegen, die ons doen denken in de richting een definitieve verwerping van Israël

Calvijns visie op Israël

vige mensen uit de volken bestaat, dan komen we ook bij Calvijn uit bij de zogenaamde vervangingsleer: na de verwerping van Jezus door de Joden gaat de kerk verder onder de heidenchristenen.

Op deze wijze komt Calvijn, afhankelijk van waar hij zijn uitgangspunt neemt - bij Gods verbondstrouw óf bij geloof/ongeloof van Israël - tot sterk tegengestelde uitspraken. Uitspraken die verwarrend overkomen.

Nog een ding moet daar aan worden toegevoegd wat niet onbelangrijk is. Omdat de kerk door Calvijn gezien wordt als een gemeenschap

van gelovigen, wordt ze tevens gezien als triomferend tegenover Joden. De Joden geloven immers niet in Jezus als de Messias. Israël is daarom bij hem en bij de kerk door de eeuwen heen 'een teken van Gods gestrengheid'⁶. Hij ziet de Joden meer op hun 'overtredingen' aan, dan vanuit Gods eeuwige verbondstrouw⁷. De kerk als 'ziende', komt daarom positiever uit de verf, dan Israël als 'verblind'.

Het theologische systeem

Iedereen die met de bijbel bezig is doet dat vanuit een uitgangspunt en tracht op systematische wijze inzicht te verkrijgen.

Niemand ontkomt daaraan. Ook Calvijn niet. Daar is niets mis mee, als het maar onderkend wordt.⁸ Een enkel voorbeeld maakt dit duidelijk.

Zo redeneert Calvijn als het gaat over verkiezing doorgaans vanuit de persoonlijke verkiezing van eeuwigheid.

Dat heeft gevolgen voor zijn opvatting van de term 'gans Israël' uit Romeinen 11:25.

Bij Calvijn gaat het bij dit 'gans Israël' over het hele volk van God, dat zowel uit Joden als heidenen bestaat, m.a.w. Gods hele kerk. Dus Israël bestaat dan uit de verkoren Joden en heidenen die tot het geloof in Christus gekomen zijn en zullen komen. De blijvende verkiezing als volk verdwijnt dan uit het zicht.

⁶ C. Graafland, a.w.

⁷ H.J. Kraus, a.w.

⁸ R. Bos geeft daarvan in zijn boek in het kort bestek een overzicht in paragraaf 10.4 Reformatie

'De ziende kerk' en 'de blinde synagoge'

Trouwens, als het over de kerk gaat, dan begint de kerk volgens Calvijn al vanaf het begin der schepping. Israël vormt bij hem dus een bestanddeel van de 'eeuwige kerk'. Dat heeft als voordeel dat de eenheid van de kerk, van het volk van God, er door wordt benadrukt. Tegelijk heeft het een nadeel. Calvijn beschouwt Israël als volk van God in het Oude Testament doorgaans als van een lagere orde dan de kerk zoals die bestaat sinds het nieuwe verbond. Maar, zo kan men zich afvragen, komt op die manier de eenheid van de bijbel, uit O.T. en N.T. bestaande, niet onder druk te staan? Deze spanning wordt nog versterkt door de manier waarop hij tegen het oudtestamentische Israël aankijkt vanuit Galaten 3:24 en Efeze 4:13.

De kerk van het oude verbond verkeerde nog in de kinderleeftijd. Het volk moest nog opgevoed worden tot volwassenheid. Het volk Israël had nog de opvoeding van de Thora nodig. In het N.T. is sprake van de gerijpte mens. In Inst. II, XI, 2 zegt hij: 'Voor hen was dus dezelfde erfenis bestemd als voor ons, maar door hun leeftijd zouden ze nog niet in staat zijn geweest die te aangaan en te gebruiken. Dezelfde kerk was temidden van hen, maar zij was nog jeugdig van leeftijd. Onder deze leiding hield de Here hen dus, dat Hij hun de geestelijke beloften niet zo open en bloot gaf, maar door aardse beloften enigszins afgeschetst'.

D eenheid van de Schrift komt door deze manier van denken opnieuw onder druk te staan.

In dit citaat laat Calvijn blijken dat het bij deze opvoeding gaat om van een lagere orde tot een hogere te komen. Het O.T. is van een lagere orde, omdat het gaat om aardse beloften, terwijl het uiteindelijk om geestelijke beloften zou gaan, waarvan dan in het N.T. sprake zou zijn. Calvijn is dan ook van mening dat het materiele, het stoffelijke, minder is het geestelijke.

Dat heeft weer gevolgen voor de aan Israël in het O.T. gegeven landbelofte. De belofte van terugkeer naar het land Kanaän komt daardoor onder druk te staan, want het gaat volgens Calvijn uiteindelijk om een hemels vaderland.

Duidelijk wordt uit deze voorbeelden dat elk theologisch uitgangspunt en systeem doorgaans onontkoombaar tot een bepaalde conclusie leidt.

Tenslotte

Als we het geheel van Calvijns denken overzien ben ik, ondanks

H.J. Kraus, het artikel 'Israel in der theologie Calvins', 1988.

C. Graafland, Het vaste verbond, 1978.

College van
Calvijn

Calvijn is in de nieuwe tijd de eerste representant van een Israëltheologie van de kerk, die het gesprek met de Joden in positieve zin aangaat

Calvijns visie op Israël

de tegenstrijdigheden die we bij hem tegenkomen, met H.J. Kraus van mening dat Calvijn 'in de nieuwe tijd de eerste representant is van een Israëltheologie van de

kerk, die het gesprek met de Joden in positieve zin aangaat'.⁹ De reden daarvoor is, dat bij Calvijn 'Gods verbondstrouw' het laatste woord heeft.

De jaarlijkse acceptgiro

Een maand of twee geleden zonden we u onze acceptgiro. Daarmee vragen we u jaarlijks een bijdrage te leveren in het bekostigen van ons blad 'Vrede over Israël'. De ontvangen bijdragen stemmen ieder jaar weer tot dankbaarheid.

Dit jaar is er een bijzonderheid waar we even uw aandacht voor vragen. De acceptgiro die wij u hebben gestuurd is alleen dit jaar nog bruikbaar. Ingaande 1 januari 2007 zullen de banken deze namelijk niet meer verwerken, omdat dit type acceptgiro's dan wordt afgeschaft. Daarom verzoeken wij u om nog in 2006 uw bijdrage te geven. Maar als het u beter uitkomt dat in 2007 te doen dan vragen we u gebruik te maken van uw eigen overschrijvingsformulier, Girotel of internetbankieren.

Bij voorbaat onze hartelijke dank!

Herman van Braak
penningmeester

Colofon

Commissie van redactie
drs. C.J. van den Boogert
ds. A. Brons
ds. H.D. Rietveld

Eindredacteur
drs. C.J. van den Boogert
Graspieper 8
8081 ZR Elburg
tel.: (0525) 69 02 22
e-mail:
booge269@planet.nl

Internetpagina
www.kerkenisrael.nl

Administratieadres
Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Vijftien Morgen 1
3901 HA Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lkb@cgk.nl

Penningmeester
H. van Braak
Prins Willem-Alexander-
park 133
3905 CD Veenendaal

tel.: (0318) 51 54 27
e-mail:
h.h.van.braak@hccnet.nl
Gironummer 365271,
t.n.v. penningmeester
deputaten Kerk & Israël
CGK te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester; hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.